

ЧУВАТИ И САЧУВАТИ ПРИРОДНА ДОБРА

Заштита природе код нас остварује се на основу Закона о заштити животне средине и других законских прописа. Под заштиту се стављају поједина подручја са очуваним екосистемима, богатом разноврсном аутохтоном флором и фауном и угрожене биљне и животињске врсте. Ове врсте штите се као природне реткости на подручју целе Републике.

Законом о заштити животне средине на подручју Србије утврђене су следеће категорије заштићених природних добара:

- национални парк
- резерват природе
- парк природе
- предео изузетних одлика
- споменик природе
- природне реткости.

На подручју Србије под заштиту државе стављено је око 1300 природних добара, што износи 3,03% територије Србије. По стручним проценама укупних природних вредности подручја под заштиту треба ставити још око 7% територије Србије.

НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВИ СРБИЈЕ

Први национални парк проглашен је још 1872. године у Америци. То је национални парк Јелоустон. У Европи је први национални парк проглашен 1909. године у Швајцарској. Данас у свету, у готово свакој држави, постоје национални паркови или друга заштићена природна добра. Треба рећи да постоје велике разлике у режимима заштите националних паркова. Основна разлика је између такозваног америчког и руског типа националног парка. Амерички национални паркови широко су отворени за туристе и посетиоце из целог света. Руски тип националног парка има веома строге режиме заштите са конзерваторским приступом (ништа се не дира, све је препуштено природи). Број посетилаца сведен је на 10 до 15 дневно, а паркови су отворени једино за научно-истраживачке активности.

На подручју Србије постоји пет националних паркова и то су: "Ђердап", "Тара", "Копаоник", "Фрушка Гора" и "Шар планина". Обухватају површину од око 1,75% територије Србије.

Највећи међу њима је НП "Ђердап", а најмањи НП "Копаоник". Најстарији национални парк у Србији је НП "Фрушка Гора", проглашен 1960. године.

Основне заједничке карактеристике, због којих су ова подручја проглашена за националне паркове су: богатство подручја аутохтоним, реликтним и ендемичним биљним и животињским врстама; геолошки и геоморфолошки облици и особености подручја; богатство културно-историјским споменицима, етно-социјалне карактеристике подручја и туристичко-рекреативне могућности.

Националне паркове Србије карактерише велика шумовитост. Изузетак је само национални парк "Шар планина", где на подручје обухваћено шумом отпада свега 40%.

НАЦИОНАЛНИ ПАРК "ЂЕРДАП"

Простире се на преко 100 km и иде дуж десне обале Дунава, од Голупца до Караташа код Кладова. Обухвата појас шумовитих брда североисточне Србије, ширине 28 km уз Дунав. Око 5500 ha површине НП "Ђердап" (око 9%) чини Дунав, односно онај део Дунава који припада Србији, па то "Ђердап" чини и речним националним парком. Више од 1100 врста васкуларне флоре и преко 50 биљних заједница забележено је на овом подручју. Ту су простране шуме букве

и храста. У њима се могу срести медвед, рис, вук, шакал, јелен, дивокоза, видра, сури орао, црна рода и бројне птице мочварице на Дунаву, а у њему дунавски сом, штука, кечига и низ других врста.

Национални парк "Ђердап" је зимовалиште за птице мочварице из читаве Европе. Током зиме ту станиште налази од 5 до 10 хиљада птица. НП "Ђердап" чини и капија Европе, предео Малог и Великог казана, где је Дунав најужи (око 100 m) и најдубљи (око 123 m). Ту је и мноштво културно-историјских споменика, као што су "Лепенски вир" неолитско насеље познато у целом свету, Трајанова табла, римски каструм Дијана код Караташа, средњовековна тврђава "Голубачки град" и низ других.

НАЦИОНАЛНИ ПАРК "ШАР ПЛАНИНА"

Национални парк обухвата северне огранке Шаре на подручју Космета. Посебне морфолошке одлике Шаре настале су деловањем ледника па се тако могу видети многобројна ледничка удубљења, циркови, валови и морене. У цирковима, касније, настала су ледничка језера, а њих 25 на Шари налази се на надморској висини изнад 1900 m. У НП "Шар планина" такође можемо наћи бројне ретке биљне и животињске врсте и њихове заједнице. Посебно се истичу високопланински борови, муника и молика. Од животиња се могу срести медвед, вук, лисица, куна златица, куна белица, јазавац, дивља свиња, дивокоза, срна, видра, сиви соко, сури орао, орао крсташ, орао змијар, црни даждевњак, пастрмка и друге.

НАЦИОНАЛНИ ПАРК "ФРУШКА ГОРА"

Фрушка Гора је ниска планина, дуга 80 а широка 15 km. Некада острво у Панонском мору, ова планина носи трагове свих геолошких периода. На Фрушкој Гори се налази друга највећа у Европи шума липе. Простире се на површини од 6500 ha. Ту расте близу 700 врста лековитог биља, а забележено је и око 18 врста орхидеја. Од животињских врста на Фрушкој Гори се среће јелен, дивља свиња, дивља мачка, а од унетих врста, јелен лопатар и муфлон. У најлепшим и најскровитијим пределима ове планине налази се 17 средњовековних православних манастира.

НАЦИОНАЛНИ ПАРК "ТАРА"

Подручје НП обухвата највећи део планине Таре на крајњем западу Србије. Национални парк оивичавају моћне кречњачке стране кањона, чија висина досеже и преко 1000 метара. Симбол Таре је ендемична и реликтна врста, позната у читавом свету, Панчићева оморика. Њено природно станиште је ограничено на уски појас Западне Србије и источне Босне. На Тари се срећу и многе друге ретке врсте као што су божиковина, златна папрат, линцура, јеремичак и друге. Регистровано је 53 врсте сисара и 153 врсте птица. Од културно-историјских споменика пажњу заслужују манастир Рача из 13. века и средњовековни Солотушки град.

НАЦИОНАЛНИ ПАРК "КОПАОНИК"

Национални парк обухвата високопланински део Копаоника. Најнижа тачка националног парка је на око 640 m надморске висине, а највишу тачку чини и највиши врх Копаоника, Панчићев врх, на 2017 m н.в. Шумски екосистеми Копаоника карактеришу се изразитом зоналношћу. У подножју су храстове шуме а потом следи широк појас смрча, да би на крају дошли до подручја за које је карактеристична високопланинска жбунаста вегетација са клеком и боровницом.

Сам национални парк је природни музеј средњовековног рударства, а у непосредном окружењу су многи значајни споменици културе из средњовековног периода Српске државе.

Подручја националних паркова представљају најочуваније и најлепше пределе Србије, изузетно богате ретким биљним и животињским врстама. Као такви они су јединствене "школе у природи" и требало би их користити за практичну наставу еколошког образовања за све узрасте.

ОСТАЛА ЗАШТИЋЕНА ДОБРА

РЕЗЕРВАТ ПРИРОДЕ је изворно или незнатно измењени део природе, особитог састава и одлика биљних и животињских заједница, као делова екосистема, намењених првенствено одржавању генског фонда. Разликују се два типа резервата: општи и специјални. У општем резервату природе спроводе се искључиво научно-истраживачке активности и контролисана едукација, и не сме се ништа дирати нити мењати. У специјалном резервату природе дозвољене су активне мере заштите, интервенције, које треба да сачувају природно добро у изворном облику. Наши најпознатији резервати природе су: Засавица, Лудошко језеро, Обедска бара, Царска бара, Делиблатска пешчара, Винатовача, Јелашничка клисура, Јанков камен на Голији и низ других.

ПАРК ПРИРОДЕ је подручје добро очуваних природних својстава вода, ваздуха и земљишта, преовлађујућих природних екосистема и без већих деградационих промена предеоног лика и у целини представља значајан део очуване природе и здраве животне средине. Познати паркови природе су Сићевачка клисура код Ниша, Рајац код Љига и други.

ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА је релативно мање подручје, живописних пејзажних обележја у коме је очуван традиционални начин живота и бројна културна добра. Пример предела изузетних одлика је долина реке Пчиње код Бујановца.

СПОМЕНИК ПРИРОДЕ је физички јасно изражен и препознатљив природни објект или појава, по правилу атрактивног и маркантног изгледа или необичног начина појављивања. Споменик природе може бити људским радом формирана ботаничка вредност (појединачна стабла, дрвореди, паркови, арборетуми, ботаничке баште) под условом да има посебан значај. Међу најзначајније спадају: Таковски грм код Горњег Милановца, Платан код Милошевог конака у Београду, Ботаничка башта у Београду, Ресавска пећина, Рисовачка пећина, Лазарева пећина, низ геоморфолошких облика и феномена као што су Ћавоља варош код Куршумлије, Вратна код Неготина и друге.

Због својих изузетних природних вредности и лепота, са територије Србије кандидовано је 5 подручја за упис у листу Светске баштине. То су: НП "Ђердап", НП "Тара" са кањоном Дрине, НП "Шар планина", Делиблатска пешчара и Ћавоља варош.

ПРИРОДНЕ РЕТКОСТИ су биљне или животињске врсте, или њихове заједнице, којима је угрожен опстанак у природним стаништима, као и оне чији се број у популацијама снижава а подручје распрострањења смањује. Тако је у Србији законом заштићено 215 биљних и 427 животињских врста и најстрожије је забрањено њихово брање, чупање, сакупљање, лов или узнемиравање, као и уништавање њихових станишта. За стараоца тих врста одређен је Завод за заштиту природе Србије. Законом су заштићени – белоглави суп, соко, орао крсташ, буљина, црна рода, сива чапља, рис, мрки медвед, дивокоза, пеш, бркица, вретенар, балавац, црнка, зелена крастава жаба, линцура, банатски божур, банатски шафран, гороцвет, саса.